

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه و اصول

رساله علمی دوره دکتری رشته فقه و اصول

ضوابط فقهی مسابقات ورزشی و جوایز آن

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین معین دقیق

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین علی عندلیبی

طلبه:

محمد قدیر دانش

اردیبهشت ماه ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين و صلي الله على محمد و آله الطاهرين.

برگ شماره ۱۵/۲

پرتقال

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه و اصول

تأییدیه اعضای هیئت داوران جلسه دفاع رساله دکتری

حسابداری
موسسه
العملی

تاریخ
شماره
پیوست

رساله علمی آقای محمد قدیر دانش تبعه افغانستان دارای کد تحصیلی ۱۱۵۲۵۵۰ در رشته فقه اسلامی تحت عنوان (ضوابط فقهی مسابقات ورزشی واحکام آن) در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۰ توسط هیئت محترم داوران بررسی گردید و با نمره ۱۹ و با درجه عالی پذیرفته شد و برای تکمیل دوره دکتری پیشنهاد می گردد.

هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضا و تاریخ
استاد راهنما	معین دقیق		
استاد مشاور	علی عندلیبی		
استاد داور اول	سید کاظم مصطفوی نیا		
استاد داور دوم	احمد ضرابی		
استاد داور سوم	حسن شکوری		

معاون آموزشی جامعه المصطفی العالمیه

سید حمید جزایری

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق این پایان نامه اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه،
اقتباس و...، برای جامعه المصطفی العالمیه محفوظ است. نقل با ذکر
مأخذ، بدون مانع است.

تقدیم به دو بنیان‌گذار فقهت، مروج شریعت و پیشوای هدایت، امام
محمد باقر و امام جعفر صادق (علیهما سلام).

سپاس و امتنان

به مقتضای وظیفه اخلاقی و دینی از اساتید گرامی، جناب حجة الاسلام و المسلمین استاد معین دقیق، راهنمای این رساله و جناب حجة الاسلام و المسلمین استاد علی عندلیبی مشاور این پژوهش، کمال سپاس گذاری را به جا می‌آورم. هم‌چنین از گروه علمی - تربیتی فقه مدرسه عالی فقه و اصول، واحد پایان‌نامه آن و همسر فداکار و دلسوزم، صمیمانه سپاس گذاری می‌نمایم. سپاسگذاری ویژه می‌کنم از متخصصان مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) که با نرم‌افزارهای بسیار ارزشمندشان، نقش بسیار مؤثر در این پژوهش و دیگر پژوهش‌هایم داشتند.

چکیده

موضوع تحقیق حاضر، ضوابط فقهی مسابقات ورزشی و جوایز آن است. آنچه پژوهش حاضر در نظر دارد، پرداختن به ورزش خاص نیست؛ بلکه در صدد به دست آوردن ضوابط کلی فقهی در باره مسابقات ورزشی است که با توجه به این ضوابط بتوان، مسابقات جایز از حرام را تشخیص داد.

بر این اساس، سؤال اصلی این است که ضوابط فقهی مسابقات ورزشی و جوایز آن چیست؟ بر اساس این پژوهش، مسابقه به شکل‌های گوناگون (عقد، ایقاع، وعده) امکان وقوع دارد. در هر یک از صورت‌ها، از لحاظ لزوم و جواز، حکم خاص خود را دارد. در باره اصل در مسابقات، نیز نتیجه این تحقیق جواز است.

مسابقات به منصوص و غیر منصوص تقسیم می‌گردد. مسابقات منصوص، با عوض و بدون آن جایز است. مسابقه بدون عوض در غیر موارد منصوص، نزد مشهور قدما غیر جایز و نزد متأخرین جایز است.

به اجماع فقهاء، مسابقه با عوض در غیر امور سه‌گانه جایز نیست؛ ولی بر اساس این تحقیق، بسیاری از مسابقات با عوض که ماهیت لعب ندارند و عمل مفید هستند، مسابقه در آنها حرام نیست. ضابطه جواز مسابقه، مفید و عقلانی بودن عمل مورد مسابقه، حرام نبودن آن، مستلزم حرام دیگر نبودن و داشتن انگیزه صحیح است.

اجرای مسابقه دارای ضوابط و شرایط عام و خاص است؛ همانند شرط بلوغ، عقل، اختیار، اراده جدی و نداشتن سفاهت و حجر در باره دو طرف مسابقه. اگر برای مسابقه، شرایطی قرار داده شود، باید خصوصیات شرایط صحیح را داشته باشد. در غیر این صورت، علاوه بر لازم الوفا نبودن، در بعضی صور، خود قرارداد را نیز باطل می‌نماید.

پرداخت کننده جایزه می‌تواند فرد خارج از مسابقه (اجنبی) یا یکی از طرفین یا هر دو به صورت اشتراکی باشد. گیرنده جایزه، می‌تواند یکی از طرفین، محلل یا شخص خارج از مسابقه باشد. هم-چنین مالک یا سوارکار - طبق قرار داد- می‌تواند گیرنده جایزه باشد. جایزه باید این خصوصیات را داشته باشد: مال حلال و قابل ملکیت باشد؛ ملک خود پرداخت کننده باشد یا این که اجازه تصرف در آن را داشته باشد؛ مقدار و جنس آن معلوم باشد؛ خصوصیات تأثیر گذار بر قیمت بیان گردد؛ دیگران در آن حقی نداشته باشد. جایزه می‌تواند دین یا عین باشد. در صورت دین بودن، قابل ضمانت شدن است.

کلیدواژه‌ها: مسابقه، ورزش، مسابقات ورزشی، مسابقات منصوص، مسابقات غیر منصوص، ضوابط مسابقه، جایزه.

فهرست مطالب

در آمد.....	۱
مقدمه.....	۳
۱- بیان مسئله.....	۳
۲- سؤال‌های تحقیق.....	۴
۳- سابقه و ضرورت انجام تحقیق.....	۵
۴- فرضیه‌های تحقیق.....	۶
۵- هدف تحقیق.....	۶
۶- نوآوری تحقیق.....	۶
فصل اول: مفاهیم و کلیات.....	۸
مقدمه.....	۸
بخش اول: مفاهیم.....	۸
۱- ضابطه فقهی و تفاوت آن با قاعده فقهی.....	۸
۲- مفهوم مسابقه.....	۱۲
۲-۱- انواع مسابقه.....	۱۳
۳- ورزش.....	۱۳
۴- جایزه.....	۱۶
بخش دوم: کلیات.....	۱۷
۱- ماهیت مسابقه.....	۱۷

- ۱-۱- دیدگاهها و اقوال..... ۱۷
- ۱-۲- ادله اجاره یا جعاله یا مستقل بودن مسابقه..... ۲۰
- ۱-۳- دیدگاه منتخب: امکان وقوع مسابقه به صورتهای گوناگون..... ۲۱
- ۲- لزوم یا جواز مسابقه..... ۲۴
- ۲-۱- لزوم مسابقه در صورت عقد بودن..... ۲۴
- ۲-۲- لزوم انجام عمل مسابقه یا لزوم پرداخت عوض..... ۲۶
- ۲-۳- جواز مسابقه در صورت جعاله بودن..... ۲۹
- ۲-۴- جواز مسابقه در صورت وعده بودن..... ۳۱
- ۳- اصل اولی در مسابقه..... ۳۱
- ۳-۱- اصالت اباحه در اشیا..... ۳۶
- ۳-۲- دلیلهای اباحه عقلی..... ۳۷
- ۳-۳- دلیلهای اباحه شرعی..... ۳۹
- ۳-۴- اباحه به عنوان حکم واقعی یا اصل عملی..... ۴۳
- ۳-۵- اباحه نفس عمل یا عقد مسابقه..... ۴۵
- نتیجه..... ۴۶
- فصل دوم: مشروعیت مسابقه و گستره آن..... ۴۷
- مقدمه..... ۴۹
- بخش اول: ادله مشروعیت اصل مسابقه..... ۴۹

- ۱- قرآن..... ۵۰
- ۲- سنت..... ۵۲
- ۳- اجماع مسلمانان..... ۵۸
- ۴- عقل..... ۵۹
- بخش دوم: مسابقات منصوص..... ۵۹
- بخش سوم: مسابقات غیر منصوص..... ۶۴
- ۱- مسابقه غیر منصوص بدون عوض..... ۶۵
- ۱-۱- دیدگاهها..... ۶۵
- ۱-۲- دلیل عدم جواز و نقد آن..... ۶۷
- ۱-۳- ادله جواز..... ۶۸
- ۲- مسابقه غیر منصوص با عوض..... ۷۱
- ۲-۱- ادله جواز مسابقه با عوض در غیر امور سه گانه..... ۷۲
- ۲-۲- ادله عدم جواز مسابقه با عوض در موارد غیر منصوص..... ۷۴
- ۲-۳- مفهوم قمار و تطبیق آن بر مسابقه با عوض..... ۷۵
- ۲-۳-۱- قمار در لغت..... ۷۵
- ۲-۳-۲- قمار در اصطلاح فقها..... ۷۶
- ۲-۳-۳- دیدگاه امام خمینی (ره)..... ۷۹
- ۲-۳-۴- دیدگاه سید محمد صدر (ره)..... ۸۱

- ۲-۳-۵- دیدگاه منتخب..... ۸۲
- ۲-۳-۵-۱- دخالت نداشتن ابزار قمار در مفهوم آن..... ۸۳
- ۲-۳-۵-۲- مفهوم لعب و تأثیر آن روی بحث..... ۸۵
- ۲-۴- تعارض ادله جواز و منع..... ۸۷
- ۲-۵- حرمت وضعی یا تکلیفی مسابقه ممنوع..... ۸۸
- ۲-۵-۱- حرمت تکلیفی قمار و فلسفه آن..... ۹۰
- ۲-۵-۲- احتمال حرمت تکلیفی نداشتن مسابقه با عوض..... ۹۱
- ۲-۶- گونه‌های تعدی و توسعه حکم جواز..... ۹۲
- ۲-۶-۱- حمل ادله منع بر قمار عرفی..... ۹۲
- ۲-۶-۲- حمل ادله منع بر مسابقه با عوض و دارای ماهیت بازی..... ۹۶
- ۲-۶-۳- الغای خصوصیت و تنقیح مناط..... ۹۶
- ۲-۶-۴- کدام نوع الغای خصوصیت؟..... ۹۸
- ۲-۶-۵- تفاوتها و شباهتهای سه وجه تعدی..... ۱۰۰
- نتیجه..... ۱۰۱
- فصل سوم: ضوابط و شرایط مسابقات جایز و حرام..... ۹۸
- مقدمه..... ۱۰۳
- بخش اول: ضوابط جواز مسابقه..... ۱۰۳
- ۱- مفید بودن..... ۱۰۳

- ۱-۱- انواع ورزش و مسابقه..... ۱۰۴
- ۱-۲- ورزش‌های غیر مفید و غیر مضر..... ۱۰۵
- ۱-۲-۱- لهُو..... ۱۰۵
- ۱-۲-۲- لعب..... ۱۰۷
- ۱-۲-۳- لغو..... ۱۰۸
- ۱-۳- ورزش مدرن و تفاوت‌های آن با ورزش قدیم..... ۱۱۰
- ۱-۳-۱- از لحاظ مبنا و هدف..... ۱۱۰
- ۱-۳-۲- از لحاظ دینی و اخلاقی..... ۱۱۱
- ۱-۳-۳-۱- از لحاظ سیاسی و اجتماعی..... ۱۱۴
- ۲- با انگیزه مطلوب انجام دادن..... ۱۱۹
- ۳- حرام نبودن فعل مورد مسابقه..... ۱۱۹
- ۱-۳- به جنگ انداختن انسان‌ها..... ۱۱۹
- ۲-۳- به جنگ انداختن حیوانات..... ۱۲۰
- ۳-۳- صدق عنوان قمار..... ۱۲۳
- ۳-۴- صدق عنوان لهُو حرام..... ۱۲۳
- ۴- مستلزم نبودن با حرام دیگر..... ۱۲۴
- ۱-۴- مستلزم ضرر به خود..... ۱۲۴
- ۴-۱-۱- ادله حرمت اضرار به خود..... ۱۲۷

- ۴-۱-۲- وجوب دفع ضرر محتمل و حرمت ورزش‌های خطرناک..... ۱۲۹
- ۴-۱-۳- آیا ورزش‌های خطرناک مصداق اضرار به نفس هستند؟..... ۱۳۲
- ۴-۲- مستلزم ضرر به دیگران..... ۱۳۳
- ۴-۳- مستلزم ترک واجب..... ۱۳۷
- ۴-۴- مستلزم بی عفتی، بی حجابی و تماس با نامحرم..... ۱۳۸
- بخش دوم: شرایط و ضوابط اجرای مسابقه..... ۱۳۹
- ۱- شرایط عام..... ۱۳۹
- ۲- شرایط خاص..... ۱۴۳
- ۳- ویژگیهای شرایط صحیح..... ۱۴۴
- ۴- احکام شرط فاسد..... ۱۵۲
- ۴-۱- عدم وجوب وفا..... ۱۵۳
- ۴-۲- تأثیر شرط فاسد بر قرار داد مسابقه..... ۱۵۳
- ۴-۲-۱- ادله عدم فساد قرارداد با شرط فاسد..... ۱۵۵
- ۴-۲-۲- ادله فساد قرارداد دارای شرط فاسد و نقد آن..... ۱۵۷
- ۴-۲-۳- پاسخ محقق خوئی (ره)..... ۱۶۱
- نتیجه..... ۱۶۲
- فصل چهارم: ضوابط دریافت و پرداخت جایزه..... ۱۵۷
- مقدمه..... ۱۵۷

- بخش اول: جایزه ۱۵۷
- ۱- عدم ضرورت جایزه در مسابقه ۱۵۷
- ۲- مشروعیت جایزه ۱۵۸
- ۲-۱- معیار مشروعیت جایزه در مسابقه ۱۵۸
- ۳- پرداخت جایزه در موارد غیر منصوص ۱۵۹
- ۴- جایزه بدون عقد و شرط بندی ۱۶۰
- ۵- ویژگیهای جایزه ۱۶۰
- ۶- عین یا دین بودن جایزه و ضمان آن ۱۶۲
- بخش دوم: پرداخت کننده جایزه ۱۶۳
- ۱- بیگانه ۱۶۳
- ۲- خود مسابقه دهندگان ۱۶۵
- ۲-۱- دیدگاه عدم جواز پرداخت از سوی بازنده ۱۶۷
- ۲-۲- دیدگاه منتخب ۱۷۰
- بخش سوم: دریافت کننده جایزه ۱۷۱
- ۱- جایزه برای سوارکار یا مالک؟ ۱۷۳
- ۲- جایزه برای بازنده ۱۷۴
- بخش چهارم: مسابقه باطل ۱۷۴
- ۱- حکم جایزه در مسابقه باطل ۱۷۵

- ۱-۱- ادله و نقد دیدگاهها..... ۱۷۶
- ۲- احکام جایزه گرفته شده در مسابقه باطل..... ۱۸۱
- نتیجه..... ۱۸۹
- جمع بندی نهایی..... ۱۹۰
- منابع..... ۱۹۷

در آمد

ورزش و مسابقه از گذشته دور، میان جوامع به شیوه‌های گوناگون رایج بوده است؛ ولی در زمان حاضر اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده و بخش وسیعی از وقت، سرمایه، و انرژی افراد را به خود اختصاص داده است و با انگیزه‌های گوناگون انجام می‌گیرد؛ برای تفریح، به دست آوردن سلامتی، کسب آمادگی جنگی و دفاعی، کسب درآمد و برای اهداف سیاسی.

شرایط پیش آمده موجب شده که توجه بسیاری از رشته‌های علمی به سوی ورزش جلب گردد. برای مثال، دانش پزشکی از یکسو تلاش می‌کند خدمات پزشکی به ورزشکاران ارائه بدهد و از سوی دیگر، به عنوان یکی از مهم‌ترین راه تندرستی به آن نگاه می‌کند و شکل‌های خاصی از آن را برای برخی بیماری‌ها تجویز و سفارش می‌کند. علم روان‌شناسی به جنبه‌های روانی ورزشکاران و تأثیرات ورزش روی روان افراد توجه می‌نماید. جامعه‌شناسی کارکردهای اجتماعی و فرهنگی تیم‌های ورزشی را مورد بررسی قرار می‌دهد. دانش حقوق، مشکلات حقوقی که در جریان ورزش برای ورزشکاران و تیم‌ها پیش می‌آید حل می‌کند. به همین جهت، تا هنوز کتاب‌ها و مقالات زیادی در زمینه ورزش منتشر گردیده و پژوهش‌های فراوانی از منظرهای گوناگون در باره آن انجام گرفته است.

در فقه، در نخستین کتاب‌های فقهی از این موضوع بحث شده و باب خاصی به عنوان سبق و رمایه به آن اختصاص یافته است. با این وجود، متأسفانه حضور فقه در صحنه ورزش جدید بسیار کم‌رنگ است. در حالی که این عمل بسیار مورد ابتلای مسلمانان است و لازم بود که جوانب مختلف آن از نگاه فقهی بررسی گردد و تکلیف مؤمنان در مسایل ورزش و مسابقه روشن گردد. بدیهی است اگر فقه وظیفه‌اش را در این گونه موضوعات به خوبی انجام ندهد، زمینه حضور بیش از پیش علم حقوق سکولار در

جامعه اسلامی فراهم می‌گردد. پژوهش حاضر - به خواست الهی - می‌خواهد به این موضوع مورد نیاز پردازد و بخشی از سؤالات و فروع فقہی موجود در این زمینه را بررسی نماید.

مقدمه

۱- بیان مسئله

مسابقه از مباحثی کهن دانش فقه است و تقریباً از ابتدای تدوین این علم، با آن همراه بوده و زیر عنوان «السبق و الرمایه» از آن بحث گردیده است. ولی قبل از حدود یک سده، نه ورزش‌ها این اندازه متنوع شده بود و نه تا این اندازه اهمیت و گسترش یافته بود.

امروز، علاوه بر این که ماهیت ورزش و مسابقه متفاوت شده، تنوع زیادی نیز پیدا کرده است. در گذشته، ورزش و مسابقه، برای آمادگی دفاعی یا سرگرمی انجام می‌گرفت؛ ولی در حال حاضر، با انگیزه سلامتی بدن، به دست آوردن پول و به عنوان یک حرفه و شغل در آمد زا به آن نگاه می‌شود. مسابقه اسب و شتر دوانی، که در گذشته کارکرد نظامی و دفاعی داشت، فعلاً این کارآیی را از دست داده است. در گذشته، تعداد ورزش‌های شناخته شده از شمار انگشتان دست بیشتر نبود؛ ولی امروز تنوع بسیار یافته است.

تغییر در هدف و کارکرد ورزش‌ها و گسترش انواع آن، اقتضای می‌کند که پژوهش‌های متعددی در این باره صورت بگیرد و سؤالات و ابهامات موجود در این موضوع را بررسی نماید. به عنوان مثال، انواع ورزش‌ها و مسابقات موجود، همانند فوتبال، والیبال، انواع کشتی و ورزش‌های رزمی که در گذشته نبود، از نگاه فقهی چه حکمی دارد. آیا تغییر در هدف و کارکرد مسابقه، موجب تغییر در حکم آن می‌شود یا خیر؟ مسابقه اسب دوانی و شتر دوانی که فعلاً هدف و کارکرد گذشته خود را از دست داده، آیا همان حکم منصوص و گذشته خود را دارد؟ به صورت کلی، اصل در مسابقات، بدون عارض شدن عنوان ثانوی، چه حکمی دارد؟ تجارت و کسب درآمد از طریق

ورزش و مسابقه چه گونه است؟ تماشای مسابقات موجود، به صورت حضوری یا از طریق رسانه‌ها و پول دادن و گرفتن برای این کار، چه حکمی دارد؟ یکی از مباحث مهم و دارای کاربرد که تا هنوز مورد بحث فقها قرار نگرفته، ضوابط فقهی مسابقات ورزشی و جوایز آن است؛ چیزی که پژوهش حاضر در صدد بررسی آن است. این پژوهش، گرچه به صورت مستقیم و جداگانه حکم مسابقات جدید را بررسی نمی‌کند؛ ولی تلاش می‌کند با به دست آوردن ضوابط کلی مسابقات جایز و حرام، شناخت احکام این دسته از مسابقات را آسان نماید؛ زیرا پس از به دست آوردن ضوابط، می‌توان آن‌ها را بر مسابقات گوناگون تطبیق داد و حکم شرعی‌اش را کشف کرد. روشن است که این موضوع فقهی است و تنها با روش خاص فقهی قابل انجام.

۲- سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی: ضوابط فقهی مسابقات ورزشی و جوایز آن چیست؟

سؤال‌های فرعی:

۱. مراد از ضوابط فقهی، مسابقات ورزشی و جوایز آن چیست؟
۲. ماهیت مسابقه چیست (عقد است یا ایقاع؛ مستقل است یا زیر مجموعه معامله دیگر)؟
۳. اصل اولی در مورد مسابقات ورزشی و جوایز آن چیست؟
۴. دیدگاه فقها نسبت به تعدی از مسابقات منصوص به غیر منصوص و ادله آنان در این باره چیست؟
۵. ضوابط فقهی جواز و عدم جواز مسابقات ورزشی چیست؟
۶. ضوابط فقهی دادن و گرفتن جوایز ورزشی چیست؟